

систем: проект Закону України від 16 січня 2024 року № 10242. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43139>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-451-1-4>

THE DIMENSIONS OF WAR: NATIONAL SUBJECTIVITY AGAINST THE "MYTH OF THE 21ST CENTURY"

ВИМІРИ ВІЙНИ: НАЦІОНАЛЬНА СУБ'ЄКТНІСТЬ ПРОТИ «МІФУ ХХІ СТОРІЧЧЯ»

Grabovska I. M.

*Ph.D. in Philosophical Sciences,
Senior Researcher,
Senior Researcher
Research Institute of Ukrainian Studies
of Kyiv National University named after
Taras Shevchenko*

Грабовська І. М.

*кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
Науково-дослідний інститут
українознавства Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка*

Hrabovsky S. I.

*Ph.D. in Philosophical Sciences,
Senior Researcher,
Senior Researcher
H. Skovoroda Institute of Philosophy
of the National Academy
of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Грабовський С. І.

*кандидат філософських наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
Інститут філософії Національної
академії наук України
імені Г. С. Сковороди
м. Київ, Україна*

Одним із найважливіших вимірів російсько-української протистояння є той, що пов'язаний із національною суб'єктивністю [1]. Філософська мода останніх десятиліть пов'язувала суб'єктивність (у гіпертрофованому вигляді чи взагалі як таку) із тоталітаризмом як виявом доби Модерну. Проте це видається щонайменше непорозумінням. Адже тоталітаризм ґрунтується на поєднанні передусім техніко-технологічних здобутків модерну з зануренням соціуму в архаїку міжлюдських відносин, із позбавленням індивідів суб'єктності, із намаганням перетворити цих індивідів і соціальні спільноти на «ідеальних виконавців» (Б. Бателґейм) волі вождя, фюрера, дуче,

аятоли тощо, також занурених в архаїку, власне, у той чи інший варіант міфологічного світу [3; 4]. Йдеться не про класичну міфологію, а про її сучасну трансформацію, образно кажучи, про міфи ХХ і ХХІ століть. У цій ситуації можна вести мову про «великий соціальний квазісуб'єкт», якому підпорядковані пересічні індивіди і до якого включені навіть ті, хто задає загальне цілепокладання.

Росія історично була відламком світу, чия чутливість до соціальної міфології виявилася підвищеною. Згадаймо про «третій Рим», про класичну тріаду «самодержавність, православність, народність», про намагання «злити всі слов'янські ручаї в російському морі», про Константинополь як столицю майбутньої «святої Русі» тощо. Звісно, в російській культурі існувала й існує «лінія Герцена-Сахарова», антиімперська й антиміфологічна, але вона ніколи не домінувала, вона об'єднувала особистостей, на яких із самого початку діяв неросійський «культурний фермент», що «йшов уперек» панівним міфам.

Для ствердження тоталітаризму замало властивих деспотіям модерного періоду міфологем. Історично у світі нації поставали і постають як спільноти вільних людей, які прагнуть бути повноправними громадянами, йдеться про ранньомодерні чи модерні національні спільноти [1; 2]. Тоталітарні системи виникають там, де нація недобудована й неусталена, а на додачу хворіє на імперські комплекси. Тоталітаризм зростає і ґрунтується на специфічній міфології, яка підносить певний народ над усіма іншими (як-от «германський народ», «совєтський народ») й орієнтована на глобальне панування («Третій Райх», «Третій Інтернаціонал», «Велика Азія» тощо). Саме міфології, а не авторитарній ідеології (хоча почати своє ствердження він може з неї), адже йдеться не про авторитарний режим, який можна усунути тим чи іншим способом, і нація почне одужання, а про всеосяжну міфореальність, про глибинні міфологічні напрямні, які втілені в життя людей, причому людей десуб'єктивованих – «общие даже слёзы из глаз» – тобто «гвинтиків», «солдатів партії», «бійців фюрера» тощо. Наразі досить переглянути коментарі росіян в Youtube.com, щоб переконатися: у більшості з них – клятви на відданість й оспівування величі СССР, осанна славетному минулому, яке має стати майбутнім (класика міфології, «золота доба» позаду, її слід відновити), що властиве навіть народженим у пост-совєтський час.

При цьому масовий освічений росіянин (коментарі написані доволі грамотно) заперечує здатність українців до самочинності,

самоорганізації, до дії за власною спонукою, до власного цілепокладання, тобто до суб'єктності, українці бачаться або орієнтованими на Москву «майже росіянами», або «слухняними маріонетками» США та НАТО.

Ранньо модерна українська козацька нація формувалася як спільнота вільних людей із високим рівнем суб'єктності [2]. Але в умовах самодержавної Російської імперії національна суб'єктність частково була силоміць знищена разом із її носіями, частково «розсмокталася». Відтак утворилася історична пауза в націотворенні, яке довелося починати на новій, ширшій основі. Проте і в ранньомодерні, і в модерні часи найяскравіші носії національної суб'єктності (Vita Maxima, за О. Кульчицьким) перебували у відносній меншості серед загального населення. У постколоніальному і посттоталітарному суспільстві на загал національна суб'єктність не може охоплювати всіх, хто номінально є громадянином даної держави. Це серйозна проблема України. При цьому історично українська національна суб'єктність полісуб'єктна у своїй основі, в цьому її сила і слабкість. Усі три Майдани – 1990-го, 2004-го, 2013–2014-х років – це вияви національної суб'єктності. В РФ дуже мало хто і з влади, і з опозиції зміг це збагнути. Відсіч російській агресії у 2014-му та 2022-му роках ґрунтувалася на самочинності, влада зі значним запізненням підключалася до цього. Україна зірвала плани Кремля тому, що діяла як «Держава Війська Запорозького» (І. Лосєв), відбулося відродження на новій основі історично традиційної української суб'єктності [5]. Але система державної влади України досі не побудована так, як має бути побудована з урахуванням переваг, які дає ця традиція у протистоянні десуб'єктивованій російській міфореальності, і з мінімізацією її недоліків [3; 4].

Література:

1. Грабовська І., Грабовський С. Хвилі глобалізації, деколонізація та геополітична суб'єктність. *Українознавство*. 2023. №1. С. 212-225.
2. Грабовська І., Грабовський С. До філософських підстав осмислення проблеми суб'єктності України. Концепція Олександра Кульчицького. *Українознавство*. 2023. №3. С. 143-158.
3. Цюрупа М.В. Політичні та ментальні засади російського імперіалізму. *Українознавчий альманах*. Випуск 30. К.: Міленіум, 2022. С. 22-29.
4. Якубова Л. Євразійський розлам. Україна в добу гібридних викликів. Вид.2-е, переробл. К.: ТОВ «Вид-во “Кліо”», 2020. 392 с.

5. Grabovska I. SOME ASPECTS OF THE ASSESSMENT OF THE SPECIFICITY OF PUBLIC ATTITUDES IN WARRING UKRAINE: A SUBJECTIVE VIEW. *The 65th International scientific and practical conference «Innovation – Science – Society» (February 22–23, 2024) Primedia E-launch LLC. USA, Chicago. 2024. P.12–16.*

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-451-1-5>

THE SUBJECTIVITY OF THE UKRAINIAN PEOPLE AS A VALUE OF EUROPEAN DEMOCRACY: CHALLENGES AND TESTS

СУБ'ЄКТНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ЦІННІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ: ВИКЛИКИ ТА ВИПРОБУВАННЯ

Dashenkova N. M.

*PhD in Philosophy, Associate
Professor,
Associate Professor at the Philosophy
Department
Kharkiv National University of Radio
Electronics
Kharkiv, Ukraine*

Дашенкова Н. М.

*кандидат філософських наук,
доцент,
доцент кафедри філософії
Харківський національний
університет радіоелектроніки
м. Харків, Україна*

Російсько-українська війна, найбільш жорстокий період якої почався 24 лютого 2022 року, не лише докорінно змінила життя українців, а й суттєво вплинула на світовий порядок, що склався за минулі десятиріччя. Проблеми, які виникли та загострилися на тлі нападу на Україну, є складними та багаточисленими. Одним з найважливіших питань цивілізаційного характеру, яке суттєво актуалізувала ця війна, стала проблема європейських цінностей та відповідність між цінностями та вигодами чи побоюваннями.

Цінності європейської цивілізації, які до війни більшості українців уявлялися дещо ідеалізовано і абстрактно, стали абсолютно реальною проблемою виживання нашого суспільства в цілому і окремих людей, що належать (або атрибуються) до членів цього суспільства. Виявилося, що в період криз саме цінності, які поділяють та яким слідує в своїй діяльності особи та держави, безпосередньо